

Natalija Dević

sa **ŽENA
CRNIM
ŠEŠIROM**

■ Laguna ■

Copyright © 2014, Natalija Dević
Copyright © ovog izdanja 2014, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Posveta

Verujem da nas putovanja bude, oplemenjuju, čine skromnijim i zahvalnijim pred čudima života. Tek kad se otisnemo iz svakodnevice i krenemo u nepoznato, postajemo bolji. Putovanja, svetom ili uz dobre knjige, prolazak su kroz kapije vremena i prostora do onoga što nam nedostaje.

Imam tu sreću da na putovanjima upoznajem i neobične ljude koji nose poruke. Boraveći u Firenci 1994. godine, jedan takav čovek mi je preneo tajnu kojom me je obavezao. Znala sam da će doći trenutak kad ću moći da je predam dalje, i evo je, pred vama. Nema kratkih formula za najvažnije poruke koje menjaju život. Zato će i ovu, čitajući priču, svako na svoj način osetiti. Ali će to što čitalac zaista želi početi da se otvara kad sklopi korice knjige.

Ovo je i priča o velikoj ljubavi koju posvećujem svojim roditeljima Slavki i Radoslavu Ljumović, sestri Dušanki i bratu Milošu, porodici iz koje sam potekla. Njihova ljubav koju nosim u srcu, gde god bila, izvela me je na put života pun čuda. Njime putujem sada sa svojom kćerkom Katarinom, ljubavlju koju je moje srce uznedrilo.

Autorka

PRVI DEO

U januaru te godine umro je Julijin muž. Julija je to i očekivala. Pripremila je šta će da obuče. Kupila je crni šešir, da ne razmišlja o frizuri dok je budu fotografisali toga dana kad ga bude ispraćala poslednji put.

Sahranila je Vita Stupara kako i dolikuje velikom nacionalnom vajar i slikaru. Primila je u kuću sve koji su želeli da mu odaju počast, ali i da budu viđeni na tom prestižnom događaju. I kad je ispratila i poslednjeg radoznalca, poslednjeg uvaženog gosta i prijatelja, zaključala veliku kapiju koja je delila njenu kuću od ostatka sveta i sela na terasu spavaće sobe na spratu, posle šest i po godina zapalila je cigaretu.

Noć beše plegla po šumovitom Vračaru. Zamrzlo granje škripalo je u krošnjama, i osim toga gotovo da se nije čuo ni šum.

„Čudno“, priznade Julija, „koliko sam prazna...“

Oduvala je dug dim.

Pomislila je na dan koji se svetluca od iglica leda nakupljenih po asfaltu i drveću, na utihli Beograd koji kao da je učutao zbog odlaska velikana, na belo nebo koje je dodavalo

oštrinu blicevima što su obasjavali povorku poznatih lica koja su u svečanoj tišini hodala iza nje. Kao da posmatra sebe odozgo, tako se videla sada: udovica pod crnim šeširom, u šest i po godina staroj crnoj bundi, kupljenoj dan pre onog kad joj je život stao, hoda bleđa i uspravna za odrom svog muža. I razmišlja o nečemu sasvim prozaičnom: kako je moguće da joj nije hladno? Kad je postalo društveno prihvatljivo praviti od sahrane događaj? Razume li neko da je i ona pokojnik u toj sceni?

Pomislila je i kako je za kovčegom koračala sama. Nije želela da je iko pridržava. Zašto, pitali su je, diveći se njenoj hrabrosti. Nema hrabrosti u tome, nije mogla da im kaže. Ona je ta koja je mrtva, već šest i po godina. Navikla je. Samo to niko ne primećuje... Eto zašto.

Preostali život skupi se oko nje. Učini joj se neznatnim, tesnim. Samo ona, u toj prosenjenoj letnjoj stolici za sunčanje, u bundi koju sada pridržava na grudima, njene duge noge što izviruju mlitavo ukrštene pri dnu, mrak dvorišta koje ju je okruživalo i neprozirno nebo. Je li to sve što joj je preostalo?

Spustila je pogled na svoje noge uvlačeći još jedan dim.

Je li to sve što je ostalo? Te legendarne noge pred koje se pre dvadesetak godina bacio omiljeni vajar nacije, za kojima su i posle uzdisali mnogi?

Julija pomisli na Vita.

Nedostajace joj. Ne odmah. Umorila se bila od borbe s njegovom bolešću, s ćudljivošću, staračkom, umetničkom, s nezadovoljstvom nekadašnjeg šarmera pred pustošenjem što su mu je bolest i godine donele, sa odbijanjem da se suoči sa smrtnošću, i bežanjem od urednog života koji je jedini mogao da mu ga bar malo produži, s varanjem lekara

i izvrđavanjem lekarskih saveta, čemu se radovao kao dečak koji beži iz škole.

Ali taj pogled, i očaravajući osmeh koji je i na licu sedamdesetogodišnjaka tinjao do poslednjeg trenutka, zbog kog je i bio toliko omiljen te su mu praštali sve, lebdeo je i sada iznad njihovog utočišta. Ranjivi mangup. Takav ju je osvojio, takav ju je i ostavio.

Hladnoća se uvuče Juliji pod bundu. Osetila je kako se ledi; povukla je još jedan dim. Nije pušila od kada se Vito razboleo. Doktor mu je izričito naredio da ostavi pušenje. Njoj nije bilo ništa. Ipak prestala je želeći da mu ugoditi, kao što mu je, uostalom, ugađala u svemu. Zbog njega, odrekla se i tog malog zadovoljstva.

Pred očima stade da joj promiče spora menažerija lica koja su je do maločas okruživala. Uvaženi režiser sa ženom, koju je bezočno varao, prostak; veliki pisac, tvorac višetomnog herojskog mita o svom odabranom narodu, koji je isti taj narod lagao pišući na kilograme, kako je uostalom i naplaćivao; drugi veliki vajar, Vitov večiti rival, uvek u žalu nad samim sobom, iako odlično živi isisavajući državne odbore, a dve kćeri je pretvorio u doživotne asistentkinje svog lika i dela, zasvagda im uzimajući budućnost; desetak ocvalih dama koje su došle da isprate svoju strast, svoju mladost, svoju protraćenu ljubav – njenog muža, potom nekoliko političara ubeđenih da će ovim gestom kupiti naklonost budućih glasača, glumci, pisci, krem grada, mnogo novinara, mnogo znatiželjnika, kao i mnoštvo lica koja uopšte nije poznavala, a koja su verovala da im je Vitova sahrana poslednja šansa da se pojave na fotografijama pa da posle tvrde da su ga blisko poznavali, ili tek da vide njihovu čuvenu kuću iznutra i preporučavaju potom šta su čuli i koga su tamo

zatekli; neka dalja familija, njegova, razume se, pošto joj, od njene nije ostao niko; i on, njen pokojni muž, koji smežuran leži u cvećem prekrivenom sanduku.

Čak i takvog Julija je mogla da ga zamisli kako se smeje i namiguje joj. Sve ih poznaje. I sve ih je nadmudrio. Uspelo mu je da zбриše prvi. Morali su da mu dođu na poklonjenje, i oni što ga vole, i oni koji ga mrze.

„Licemeri“, pomisli Julija, pa se seti i nekoliko pravih prijatelja.

„Čijih?“, zapita se trezveno. „Mojih, ili njegovih?“

Pred očima joj izroni i gost koji je otišao poslednji. Veliki pesnik Balša. Jedva ga je isterala. Ko zna do kada bi ostao da nije bilo iznajmljenih konobara. Već su ga podsmešljivo gledali, raspremajući, pa je krenuo da ne rizikuje ogovaranja ili blamažu u štampi. Njegove sitne oči klizile su celo veče po Julijinom telu, ljuljajući se kao na ulju od neskrivene, prostačke požude. Umesto pozdrava, Balša jače obavi ruku oko njenog struka, hladnu i pohotnu, dok joj je govorio na uvo:

– Ne brini! Ja ću se starati o tebi. Kaži šta ti treba, Julija, samo kaži, i ja ću stvoriti! Znaš da mogu.

Znala je. Kao što je znala i šta hoće od nje. Nije se trudio da to sakrije.

Od te misli uhvati je jeza. Nije više mogla da ostane na terasi, ni trenutka. Je li to sad njen život? Taj ljigavi, zli starac koji će da je pipa i stiska, da ne bi svenula siromašna i sama, s muževljevim neprodatim skulpturama u podrumu jednospratne kuće?

Julija ugasi cigaretu i zakorači u spavaću sobu. Staklena vrata kliznuše pod njenom rukom.

Prostrla se na postelju, bez misli. Onako, kako ga je i ispratila, u uskoj crnoj haljini, kose začesljane uz lice, uvijena

u bundu, u tankim crnim čarapama i mekim ravnim cipelama, ispružena, ugledala je svoja stopala.

– Dvadeset godina nosim ravne cipele, zbog tebe! – odbrusi svom mrtvom mužu pa ih vrhovima nožnih prstiju žustro zbaci jednu za drugom i zavitla do ugla sobe.

Zaspala je, potom, mrtvim snom.

* * *

Mesec i po dana pošto je sahranila muža kako i dolikuje Julija je otvorila prvu posthumnu izložbu njegovih skulptura.

– Ne valja se. Nije red... Tek si mu dala četrdeset dana! – rekle su joj žene iz zajedničkog kruga prijatelja.

– Baš zbog toga! – odgovorila je. – Vito je bio umetnik...

„Ne neka zadušna baba“, htela je da doda, ali se uzdržala.

– Tako je želeo. I ja mu ispunjavam poslednju želju – kazala je da ih učutka.

Ućutale su. Ali znala je šta misle. Ogovarale su je, znala je i to, iako te u potaji izgovorene reči nisu brzo, kao ranije, stizale do nje.

Beograd je došao kad se raščulo da će drugi muškarac stati te noći uz Juliju. Najavljeno je da će Balša, veliki pesnik, veliki Vitov prijatelj, otvoriti izložbu. I galerija se napunila do poslednjeg stajaćeg mesta. Ipak, ovoga puta, oči posmatrača gledale su je drsko. Kao da na to, najednom, imaju pravo, tako su joj bacali ista, neizgovorena pitanja u oči: „Što ne sediš u kući? Šta radiš ovde, među svetom? Šta hoćeš, ti, ženo?“

Uspravna i bleđa, u jednostavnoj crnoj haljini, izreza namerno odabranog da joj blago otkriva ramena, u haljini od mohera koja nije skrivala zanosnu liniju njenog tela, pod mekim crnim šeširom u kom ga je i sahranila, Julija je stajala

u snažnom kontrastu s mlečnim aktovima, po kojima je njen muž postao poznat pre gotovo pedeset godina, i provocirala svetinu svojom pojavom. Ne samo što je van kuće, već nasuproto njoj leže skulpture njenog golog tela. Julija je osećala koliko mrze: tu prigodu koja je uzburkavala malograđanski red, događaj o kom je trebalo uspostaviti mišljenje, komentarisati ga, ili tek nju koja ga je izazvala. Negodovali su i oni što su verovali da je njena hrabrost u tom činu, i oni što su joj prosto zavideli. Morali su da sagledaju tu promenu, da je prihvate ili odbace, da misle... A samo je Julija znala kolika je cena takve snage, i zašto ne može drugačije.

Većina aktova izloženih oko nje te večeri čamila je u podrumu vračarske kuće, godinama neprodana. Sada, beleli su se duž prostrane galerije Akademije nauka i umetnosti. Samo dva su bila nova, spremana za izložbu koju je Vito planirao u maju, ali je nije dočekao. Julija je, razume se, javnosti saopštila nešto drugo. Tvrdila je da je mnogo stvarao pod stare dane, ali da je izbegavao da izlaže u malim serijama, zasićen sveta i slave.

„Čekao je eksploziju stotinu belih tela u jednom prostoru, u istom trenu. Smrt ga je pretekla...“, rekla je za novine citirajući ga, navodno.

Izmislila je svaku reč. No poznavala ga je toliko dobro da je sada mogla da improvizuje bez autorizacije.

Dopale bi mu se ove reči. Julija je osećala da joj čestita od srca, dok ona dostojanstveno stoji usred prepune galerije, a on se zadovoljno cereka, klateći se pripit, s oblaka negde gore, na nebu.

„Mrtav umetnik dobija na ceni. Obezbeđena si, lepotice moja“, učini joj se da čuje Vitove reči.

„To ćemo videti, još...“, pomisli Julija, raspravljajući se s mrtvim mužem, u kovitlacu lica i glasova.

U galeriji je bilo toplo. Pesnik je govorio kitnjasto. Julija je gledala preda se, stisnuta žamorom tristotinak ljudi.

Opet ista radoznala svetina, svak zadovoljan i uvažen što je pozvan. Dvolični pajaci! Sve isto, kao i godinama unazad. Samo njega nema da, nonšalantno, s čašom u ruci, cerekajući se obesno, kaže nešto drsko, duhovito, opijajuće originalno, i tačno, kao ubod strelom. Uvek nešto čega se niko drugi ne bi setio, a što će posle ponavljati. Pa će onda, zbog tih reči, da se osećaju posebnim. Jer, prisustvovali su važnom događaju. Otići će kući uvereni da su, dotičući ga se, postali važniji od drugih, od sebe, da su deo elite.

Julija spusti oči. Veliki pesnik je govorio, sav nadut, znojav, zaslužan za sopstvene reči i tu veliku prigodu. Morao je da kaže nešto po čemu će ga pamtiti. Kako inače da nadmaši pokojnika?

„Tako to uvek biva...“, pomisli Julija.

Kao i tolikih godina stajala je prva do najvažnijeg, ćutljiva, prozračna, još lepa.

„Samo da stignu pare od ovoga, pa da otputujem!“, razmišljala je dok joj je lice prevlaćio dirljiv sfumato krhkosti.

– Šta će sad ona? Tako mlada, a udovica! Moraće da se zakopa u onu kuću, kad Vita više nema. Provešće svoje najbolje godine sama... – začula je iz prvih redova.

Nije podigla pogled. Znala je napamet sva lica. I one koji su samo želeli da, izgovarajući reči udivljenja za njenog muža, dotaknu nešto njegovo, dragocenije od isprazne svakodnevice koja im je pripadala, i one koji su joj prilazili da, po ko zna koji put, iskreno izjave saučešće, i one pakosne od uverenja da je konačno poražena, i one koji su joj s autoritetom govorili o Vitu kao da su ga poznavali bolje od nje.

„Slava nije prelazna!“, htede da im se nasmeje u lice.

Ali zašto? Kome? Ovim ljudima koji su se gurali uz njega, živog ili mrtvog, nisu pravili pitanje, ubeđeni da će ih njegova veličina, dok još traje, učiniti boljim?

Ili su joj to u ušima zvonile one strašne reči dobačene iz prvog reda?

Nije znala više. Čovek kome je i danas odavala poštu, čovek oko koga se ceo njen život okretao čak i sada, bio je doskora razlog zbog koga je disala. Sad, kada ga nema, ko je? Previše vremena mu je dala, premnogo je uzeo od nje. Bez njegovog glasa rugalice nije imala odgovore.

Aplauz se prolomi i Julija shvati da je veliki pesnik konačno prestao da govori. Ona podiže oči, plave, velike, vlažne, i nagradi ga jednim pogledom od koga se velikom pesniku ovlažiše čak i dlanovi, uvek suvi, uvek spremni da u njih primi novac.

„Đubre perverzno!“, pomisli Julija gledajući ga krhko, dok je njegovo debelo lice rumenelo od slućenog zadovoljstva što ga je već video u mladoj udovici svog najboljeg prijatelja.

Spustila je zatim oči dostojanstveno, i sklopila dlanove u lažnom pljesku, dva-tri puta. Morala je. Ipak je on dogovorio tu izložbu od koje će bar tri državne institucije ukrasiti svoje holove. A Julija će, pre nego što iko shvati gde je, s parama pobeći ne bi li ugrabila ono što joj je preostalo od života.

Zakoračila je konačno ka poslednjoj skulpturi prekrivenoj belom svilom. Sačekala je trenutak, dovoljno dug da se nameste kamere i reflektori, da zasevaju blicevi u svečanoj tišini, kroz koju će se, za koji tren, prolomiti aplauz zvanica kojima se govorancija već otegla i jedva čekaju da zameze.

Znala je dobro svoj posao. Pravila unutar kruga najviših kulturnih poslenika, u kom se kretala već dve decenije, uvek su ista.

– Julija, ovamo! – viknuše fotoreporter.

S krhkim izrazom na licu, kako i priliči udovici miljenika nacije, lagano je prebacila pogled s leve na desnu stranu.

– Još malo, Julija, još malo! – vikali su paparaci dok su blicevi sevali.

Ponovo, slikali su njene noge.

Juliji dođe da prasne u smeh, da zadigne haljinu, zavrti se i napravi neku od svojih ludorija, neku od svojih omiljenih, tom kružoku nepriličnih poza, pa da se posle sablažnjava cela varoš. Nije imalo smisla. Mada, njen počivši muž bi je preklinjao da to uradi. Kao što je i toliko puta pre. I ludo bi se zabavljali, posle, kad se uvuku u krevet, i započnu u mraku svoj ljubavni ples...

No bila su to davno minula vremena. Umesto toga, Julija je duboko udahнула, nežno ukrstila noge, lako se povila u stranu i pustila da joj glava ljupko klone. Ipak je to ona, ispod pokrova od svile. Neka svi vide. Na kraju, nije uzalud sve ove godine ćutala i pozirala, kao Vitov ukras, Vitova ultimativna potvrda uspeha.

Polako, svukla je svileni pokrov, centimetar po centimetar, da kamere uhvate svaki delić ove promišljene slike koja će sutra osvanuti u svim novinama.

Galerija zatreperi od stotina bliceva i reflektora. Prolomi se svečan uzdah, a zatim i buran aplauz od kog zadrhtaše stakla.

– To je ona! – zašume dvorana.

„Dabome da je 'ona'!“, pomisli Julija prkosno, smerno stojeći i dalje pored podatne skulpture svog nagog mladog tela, iz nekih davnih dana. „Ko bi drugi bio? Koja druga mu je dala mladost, život, sebe celu?“

Još trenutak, dva, i Julija se povuče u stranu. Veliki pesnik spusti svoju hladnu ručerdu na njene smerno sklopljene bele šake. Rešena da izdrži, Julija ipak oseti kao da je oposum

dohvatio belu pticu, pa je davi, lascivno dahćući od uzbuđenja, tu, pred svima. Srećom, red za čestitanje se pokrenu i Julija se oslobodi njegovog gadnog stiska.

Čaše zazvoniše na poslužavnicima. Pesnik prihvati jednu i namesti se da se i sam fotografiše, još malo, i malo više, i da usput primi izraze oduševljenja.

Mlade novinarke pohrliše ka Juliji.

– Šta ćete sada raditi, gospodo Stupar? – poleteše pitanja.

– Tugovaću. Šta bih drugo? – izgovorila je Julija obarajući glavu skrušeno.

Senka šešira pade joj na lice, uvežbano. Morala je da se pripremi. Znala je šta je čeka.

Vitu su postavljali pitanja. Vito je bio taj koji je zabavljao mlade novinarke svojim odgovorima, a potom i celu naciju. On je uvek znao šta da kaže. Ali, sad kad njega nema, Julija je morala da se spremi, i za poziranje, i za odgovore. To što ju je podišla jeza pred činjenicom da, posle Vita, zaista nije znala šta će, nije se ticalo nikog sem nje.

– Nema smisla udovici postavljati takva pitanja! Dozvolite joj pravo na samoću, pravo da ožali svog supruga dostojanstveno! – zagrme glas velikog pesnika, i njegova ručerda ulete između novinarki i nje.

Persona velikog pesnika predugo je bila u senci gužve koja se napravila oko Julije. Nije ni primetio koliko su njegove reči u kontrastu sa ovom zgodom. Svejedno, ne primeti ni iko drugi. Julija ga pogleda s trunkom iskrene zahvalnosti, praćena glasovima odobravanja svetine koja je naglo okruži, uzdižući, istovremeno, žamorom pesnikov vrli gest.

– Evo, pitajte mene sve što vas interesuje. O značaju Vitovog dela za našu umetnost mogu da govorim danima. Ipak sam mu bio najbolji prijatelj... – ostade do kraja velik pesnik, i mlade novinarke se okrenuše ka njemu.

Julija se osmehnu ispod širokog oboda mekog, crnog šešira, da je niko ne vidi. Osim, možda, njen pametni Vito, odnekud, s neba.

Svetina zadovoljno odahnu. Svako je odlično odradio svoje: udovica je ostala dostojanstvena i lepa, veliki pesnik je govorio umno, ostavivši snažan utisak s dve odlične sentence, stao je u odbranu udovice, kako i dolikuje prijatelju pokojnika. Pokojni umetnik je čak iz groba isprovocirao publiku skulpturama punim erotike, zvanice su aplaudirale burno i taman koliko treba. Sve je bilo na mestu.

Utom stiže i hrana. Ruke uvežbano uleteše u poslužavnike. Predstava je bila završena.

* * *

Zaustavljena u pokretu, Julija stoji pred nevelikom slikom dečaka i devojčice okačenom na bočnom zidu njene prostrane, zamračene dnevne sobe. U ovom trenutku cela kuća je u mraku. Slika odbija slučajan trag svetla koji dopire kroz pukotinu iza navučenih metalnih zastora na prozorima naspramnog zida i s nekakvom setom oživljava pod njim.

„Prokleta žaluzina!“, misli Julija. „Kad se vratim, moraću da pozovem majstora da je popravi.“

I gleda sliku.

Zaustavljena u igri, deca uzvraćaju zapitan pogled posmatraču, uhvaćena u debelom svetlom ramu. Višljasti dečak u belom šortsu i košuljici, s plavim rubovima na džepovima i kragni, drži reket za badminton. Devojčica u beloj haljinici, s roze rubom oko izreza i pri dnu plisirane suknje, stiska platnenu lutku. Lutka visi. Deca se drže za ruke. On može imati sedam, ona jedva četiri godine. Stoje tako, probuđeni

onim zrakom kao pitanjem, i uzvraćaju Juliji pogled čekajući odgovor. Kao što ga je i ona čekala. Sve ove godine...

Odgovor je, za sve njih, zauvek otišao s Vitom. Svejedno, dražesan detinji poluosmeh igra im na licima u tom utihlom času.

„Vito je zaista umeo da iznese tu tananost unutrašnjeg. I u skulpturama, i na retkim platnima. Šteta što nije slikao više...“, zaključuje Julija po hiljaditi put, pa se okreće.

To su njegova deca. Svoje Julija nema.

Preko puta slike veliki zidni sat, ostao od Julijinih roditelja, odjekuje u tišini. Klatno potmulo odbija svaki sekund, kao da nešto traži od nje. Julija oseća to prokletu vreme u utrobi, na koži, i ne zna kud bi sa sobom. Zaustavila bi i taj nekad mili sat, da joj ne dosađuje, samo kad bi se usudila. Šta ako, s njim, stane i ovo malo života u njoj? Sat odbija i dalje, u mrtvoj, nepomičnoj tišini, a svaki njegov zvuk grebe Julijine kosti.

Naglim pokretom osvrće se na drugu stranu. Gleda u dubinu sobe. Htela bi da vidi one dane kad je vesela i prozračna lebdela pored Vita, na ovom istom mestu, i dane pre tih, dok je odrastala u toj kući okružena roditeljskom toplinom. Htela bi da vidi sebe, izdvojenu iz tuge koja pritiska i ne pušta od kada se Vito razboleo, otkad ga je sahranila, otkad se budi i zaspiva kao da je sve to jedan isti dan koji stoji u zgusnutoj tišini. Ne može. Vidi samo belu sliku Vitove dece, koja je optužujuće posmatraju sa zida, i čuje sat što upozoravajuće odbija, dok se mrtva tišina stiska oko nje.

Julija pravi korak pa okreće glavu ka dnu velike sobe. Senke njenog oca, majke, i silueta nje, one nekadašnje, razdragane devojčice, provlače se pred pogledom. Vitove skulpture, Vitove slike, Vitove knjige nadjačavaju. Julija stoji i gleda. Vitov sanduk koji su doneli iz Tandžira, da na njemu

drži čašu s crnim vinom i šoljicu za kafu; Vitov kredenac u dnu sobe; Vitove monografije poredane po stočiću, Vitove fotografije u srebrnim ramovima na kojima se, u društvu velikana, obesno osmehuje. Ruševna kuća koju su joj ostavili roditelji sad je ispoliran i doteran mauzolej njenom mužu.

„No dobro“, misli Julija, jer sama nikada nije imala posao, ne van te kuće, „on je to i finansirao...“

Telefon pozvoni i pokida tišinu svojim upornim zvukom. Julija se osvrnu ka starom, crnom, bakelitnom aparatu s brojčanikom, koji je Vito voleo, i ostavi slušalicu da leži. Prestaće. Zna ko je zove.

Na displeju njenog elegantnog, modernog, srebrnog mobilnog telefona već je pet propuštenih poziva. Veliki pesnik želeo je da dođe po svoje.

Potrajaće. Balša je uporan čovek. Zato je i uspeo.

Gorostasna ljudina prejakog tela, izgledao bi joj kao vozač kamiona da ne zna ko je. Te njegove šake, mesnate i suve, grabe bez pardona. I ugrabile su: prvo stan koji je kao bedni student dobio da potkazuje omiljene intelektualce i umetnike koji su predvodili kolege tokom onih davnih studentskih protesta. To mu je još donelo i lažni status disidenta, potom diplomu, pa čitave tomove knjiga, karijeru pesnika nacije i mogućnost da zarađuje dobro, od gostujućih predavanja do stalne apanaže u dva instituta. Zvanično. Nezvanično, nastavio je da živi od potkazivanja. Veliki pesnik uvek zna da kaže pravu stvar u pravom trenutku. Na pravom mestu, razume se. Ali u tom grabljivom telu leži nešto lirskog duha, koji je neobjašnjivim božjim čudom tu zalutao. Pušten niz Balšinu gromoglasnu glasinu, pretvarao se u nekontrolisan zanos i poziv na bunt. Svima koji su se ređali na vlasti više se isplatilo da ga hrane čime treba, samo da ne budi duhove. Veliki pesnik odlično je živeo igrajući na tu kartu i samo,

s vremena na vreme, kakvim šiljatim izjavama, koje su se mogle protumačiti dvostruko, podsećao vlast da ne zaboravi na njega. Istovremeno, time je obezbeđivao sebi mesto onoga čiji se glas ceni i u javnosti održavao mit o sebi. Vlast ga je, zbog svega, držala skrajnutog na bezbednom, u umetnosti, uvek s bogatom apanažom. Tu, gde su ga slušali i divili mu se naivni, bezopasni i uzneti, bio je relativno miran. Mada, naginjao je politici, ili barem političkoj misli. Tako se održavao na toj klackalici, između teške udobnosti i povremenih teških reči, sve uvaženiji, već pola veka.

– Šta će ti, pobogu, ovakav čovek? – sećala se dobro Julija da je pitala svog pokojnog muža, s popriličnim gađenjem u glasu, kada ga je upoznala.

Vito je uzdahnulo duboko.

– Razumećeš, golubice... Sve je ovo velika predstava za narod. I velika pijaca, iza nje.

Razumela je. Veliki pesnik mogao je da učini mnogo. Biti pored njega značilo je ući u taj zatvoreni krug moćnika odakle je nekakva crkavica za kulturu jedino i stizala. Zauzvrat, Vito ga je zabavljao. To je najbolje umeo. Veliki pesnik je voleo da bludniči sa zanimljivim mladim umetnicama koje su se većito okupljale oko Vita. A njenom mužu ni status oženjenog čoveka i oca dvoje dece nije oduzeo magnetsku privlačnost. Naprotiv, samo ju je pojačao. Odbojan, nešarmantan muškarac u telu velikog pesnika jedino je uz Vita mogao da dopre do zbunjenih budućih pesnikinja, vajarki, slikarki... Krug Vitovih obožavateljki nije se smanjivao ni tokom godina Julijinog i Vitovog braka. Kao i neki drugi Vitovi prijatelji, vajari, naročito pisci, i veliki pesnik je umeo da ubedi te devojke pune nade kako u njima vidi snažan talenat. Naravno, može mnogo i da pomogne. Zbunjene devojke završavale su, tako, u postelji velikog pesnika. Isto

je radio i njen muž, uostalom, s mladim novinarkama i budućim književnicama...

Julija namršteno odmahnu glavom na ovu pomisao i zaputi se kao senka do kožne sofe na početku dugačke sobe. Na drvenom sanduku okovanom izvanrednim istočnjačkim intarzijama rosila se čaša crnog vina. Njena. Vito je ostavio za sobom zalihe za bar još jedan život. Ako se ne piju tri flaše svakoga dana...

Spustila se na jastuke od tamne braon kože i utonula u njih. Dohvatila je čašu dugom belom rukom, posmatrajući je kao da je tuđa, prinela je usnama usporeno i otpila gutljaj.

Vino je bilo čulno, gusto, raskošno. Halapljivo je ispila dva gutljaja, protiv svih pravila puneći usta spasonosnim ukusom. Bila je žedna. Žedna punoće. Nešto je moralo popuniti tu rupu koja je u njoj odjekivala, duboka i bezimena.

Telefon učuta.

„Odustaće, valjda...“, zaključila Julija.

Poslala mu je lepu poruku. Ljubaznu, jasnu. U teškom je duševnom rastrojstvu, ide da se odmori od svega, ne zna koliko će potrajati njeno putovanje i gde će se završiti, konačno, ali kad se vrati, javiće mu se da negde u gradu popiju kafu i ispričaju se, u ime dugogodišnjeg prijateljstva velikog pesnika i njenog pokojnog muža...

Razumeo je, sve. Zato ju je i zvao. Neprekidno.

U mračnoj kući po kojoj su pogle senke prigušivale zvukove dana, što je svojim običnim, brzim ritmom promicao sa spoljašnje strane zidova, Julija se osvrnu još jednom. Utihla kuhinja, uglancan i mrtav trpezarijski sto, umuklo drveno stepenište ka spavaćoj sobi na spratu ćutali su oko nje. Ta kuhinja u kojoj je spremljeno ručkova i večera za ceo Beograd, veliki sto od mahagonija za kojim su, iz noći u noć,

sedeli toliki umetnici, intelektualci... I taj salon, ogroman, prozračan, plemenit, i poseban zbog Vitovih skulptura...

Tako često bivao je ispunjen gostima toliko da su se širili kroz otvorenu trpezariju i hol, kroz Vitov atelje, sve do bašte. Tada, izgledao je kao dom. Sada, sablasno prazan, protezao se predug, napušten i taman kao opustela balska dvorana.

Julija posegnu za čašom. Prohladan gutljaj podseti je da udahne. Konačno, osvrnula se ka izlazu. Tu, na podu, stajale su tri spakovane kožne torbe.

Odlazi. Ali, pre nego što krene, moraće još jednom da prođe kroz Vitov atelje. Tako je udesio raspored da, ko god bi došao u kuću morao je da prođe između njegovih dela, da se zadivi, oda mu poštovanje, pokloni se. I to dvaput.

Julija spusti glavu. Kad je to smislio, dopala joj se ideja. Prvo, rekao je, prilazna veranda je velika. I nisu sedeli na njoj jer su im komšije gledale u kafu i u supu. Zastaklili su je, a on se kao dete radovao svom prostoru. Razumela ga je. Nikad nije imao atelje u sopstvenoj kući. Prva žena mu je neprekidno gundala zbog prašine, tragova od gline i krša koji je pravio dok bi radio.

– Kao da se udala za apotekara koji je, najednom, odlučio da postane vajar! – znao je da kaže.

Drugo, nikad nije ni imao svoju kuću. Stančić koji je dobio od grada kao zaslužni umetnik ostavio je prvoj ženi, koja mu je rodila dvoje dece, kad je pobeo od nje. A bežao je i dok je bio u braku, u gradski, takođe privremeno ustupljen atelje...

Nije imala snage ni toga da se seća, sad... Ceo grad je verovao da se udala za velikana koji je već imao sve. No samo ona je znala da ga je uzela u farmerkama koje je nosio na sebi, s jednom rezervnom košuljom, belom slikom njegove dece i koferom ispunjenim dokumentima i vajarskim

alatnama. Zaslužni beskućnik, zbog koga su se njeni dobri roditelji odselili da bi im ustupili svoj životni prostor. Pre nego što su se, prebrzo, preselili na onaj svet...

Atelje, u koji je sada gledala, kruna je njihovog kućenja. Napor da se od prizemljuše s prašljivim tavanom i podrumom punim vlage stvori prestižan dom držao ih je prvih godina, kao što neke brakove drže deca. Vukao ih je da rade, stvaraju, putuju. Ista želja navodila je Juliju da sa strašću organizuje izložbe, prodaje Vitove skulpture. Držala ih je zajedno, zajedno su išli napred. Sve je delovalo dobro, dok im se želje nisu razišle. Tada, život je za Juliju stao.

Na svetlom, velikom spratu sada su dve spavaće sobe. Jedna je njihova, druga je za goste. Julijini roditelji prespavali su u toj drugoj svega nekoliko puta. Zvali su je radnom posle toga jer je, uglavnom, služila kao ostava za knjige, plakete, i čudne, neupotrebljive poklone. Dotali su i nekadašnji mračan podrum. U njemu, kao u galeriji, stoje Vitove skulpture. Čak su i police s Vitovim vinima, koja je pasionirano skupljao, dizajnirane za fotografisanja. Čemu sad sve to, prazno i mrtvo? Julija odmahuje glavom. Ne. Ne može da misli o tome. Nema snage.

Atelje je nešto drugo. U njemu se odvijao Vitov i njen život. Zavolela ga je istog časa. Kupala bi se svakoga dana u eteričnom plavom svetlu, među prozorima od obojenog stakla. Dva vitraža koja su dali da se posebno izrade, za vrata i bočni zid, prelamala su svetlo tako da bi, onom ko zastane u njemu, stvarali utisak kao da pluta nebom. U sumrak, kad bi se modra kapa nad njihovom baštom išarala purpustom, u Vitovom ateljeu osećala se kao da lebdi, radosna poput *Neveste sa kozom i violinom ispred Ajfelovog tornja*, njenog omiljenog slikara Marka Šagala.

– Tu mogu da radim na miru a da ti ne unosim gips i prašinu u kuću – kazao je Vito kad je trebalo da odluče.

A Julija je mislila ovako: njen voljeni muž, koji je umeo da odluta, da odskita ko zna kuda, do ko zna čijeg zagrljaja, biće konačno kod kuće.

Zaista, dubina nove prostorije, svetlarnika za stvaranje, dozvoljavala je da se kroz nju prođe po belom brodskom podu zastrtom čaršavima, a da cipele ostanu čiste. Dopadalo im se i što je tako blizu kuhinje, pa su na zajedničkom zidu, na kraju, izbili vrata. Obožavao je miris začina dok kleše ili vaja.

Sve ovo Juliji je bilo simpatično. Naročito dok su još dolazili modeli, koji su pozirali polunagi...

Julija iskapi vino. Ne. Nije još spremna ni za ta sećanja...

Ipak, želju za ateljeom na tom mestu razumela je do kraja pošto ju je prvi put odveo u Pariz. Pored Fontane de Mediči, kroz Ulicu Babilon, stigli su do Palate invalida.

„Koliko vremena je potrebno da se zaista pronikne u drugo biće...“, misli sad žena na tamnoj sofi, dok je obavija sećanje na taj dan.

– Pogledaj to zdanje! – kazao je njen muž. – Luj XIV ga je započeo u sedamnaestom veku i namenio ratnim vojnim veteranima. I evo ga, stoji, kao ukras Pariza i danas. Iako je u njemu sada pet muzeja, tu i dalje živi petstotinak legionara. To je poimanje tradicije koje mi nećemo skoro doseći, s manirom da rušimo sve što ostane iza prethodnika, i stalno počinjemo iz početka! Decenijama su pregovarali sa Englezima dok nisu svom velikom vojskovođi ispunili poslednju želju. 'Da ležim u srcu svog naroda, na obali Sene', kazao je Napoleon. I oni su to ispunili. Bravo! Spomenik velikanu, čast tradiciji i turistička atrakcija koja državi donosi lepe pare. Tako to mudri narodi rade... – rekao joj je pred prelepom crkvom čija je pozlaćena kupola za sunčanih dana svetlela nad Parizom.

U mraku svog opustelog doma Julija gotovo oseća dodir Vitove ruke kad ju je toga dana poveo u Napoleonovu crkvu. Svečana tišini ih grli, zajedno sa još nekoliko zagrcnutih posetilaca, dok koračaju ka kripti. Lak kao dečak, povukao ju je za sobom do mesta pored stuba uz kružnu ogradu..

– Vidiš li? To je Napoleonov sarkofag. Ovaj gornji, crveni deo napravljen je od porfira, izvanrednog kamena iz Rusije. Pogledaj kako je spušten na osnovu od zelenog granita, pa u centar mermerne rozete sa žutim špicevima. Zvezda za pobjednika! I na kraju, po samom rubu kruga, ispisani su nazivi svih Napoleonovih najvažnijih pobjeda. Kružna prostorija s dvanaest statua koje je čuvaju, većito u počasnoj straži – šaputao joj je. – Znalački i impozantno, priznaćeš?

Vitova memorija bila je čudesna. Pamtio je događaje iz sopstvenog života do poslednjeg datuma i imena. Tako je pamtio i zanimljivosti sa onih čuvenih evropskih mesta na kojima je želeo da bude, i većinu ličnih detalja o znamenitim ljudima kojima se divio u neiskazanom uverenju da će ih, jednom, bar u nečemu doseći.

– A jesi li primetila još nešto?

– Šta?

Julija ga je gledala ošamućena lepotom prizora.

– Vidiš li kako ga gledamo? Veliki Francuzi su sve ovo smislili da bi svaki posetilac morao da spusti glavu ako želi dobro da sagleda ovu lepotu. Tako se svako ko ovde uđe, hteo – ne hteo, klanja Napoleonu Bonaparti, njihovom velikom vojskovođi! – odjeknu Vitov grlen smeh u svečanoj tišini kripe.

Julija je ponela tu sliku kroz Marsovo polje, kroz koje su gotovo protrčali, da bi u sumrak stigli pred Ajfelovu kulu da se ljube. Vito je to umeo: da iskoristi grad kao scenografiju za sopstvenu malu predstavu. I da u njoj postavi čudesne

trenutke koji život čine neponovljivim. Barem je tako bilo prvih godina njihovog braka...

Sat na zidu odbi jedan i Julijin mobilni telefon pozvoni u istom času.

– Halo? Da. Za pet minuta, hvala – kazala je.

Pošla je ka ovalnom ogledalu i sporim pokretima obukla istu onu bundu, pa obavila crnu pašminu oko ramena. Polako je stavila šešir. Njeno i dalje lepo, mada uvelo lice, no ipak prozračnog tena na kom cackle plave oči, osenči dubok obod crnog šešira.

„Ko je ova žena?“, pomisli Julija odvajajući se od ogledala, pred odrazom hladnim i tuđim.

Sagnula se.

„Klanjam ti se, Vito... Kao Napoleonu, onog dana“, prolete joj misao, dok je razvlačila ručku najveće torbe i redala manje na nju, pa zastade.

Nije više imala kud. Zakoračila je u atelje.

Eksplוזija Vitovog prisustva je zapljusnu. Julija zagradi vazduh, poput davljenika. Protrčala je tih sedam dugih koraka, kao i prethodnih dana kad je bila primorana da izađe iz kuće, pa dohvati kvaku.

Taksista zatrubi ispred kapije. Izbacila je torbe na stepenik i gurnula ključ u bravu.

Sve što je bilo u toj kući podsećalo ju je na njega. Ali sada, prvi put, Julija je zaključavala vrata znajući da je ni on, niti iko drugi, neće zaustaviti da ne ode, niti će je dočekati kad se vrati. I pas je umro, u toj mrtvoj kući, jedne davne godine kad je još verovala da će biti dobro, sve.

Pomisao na njenog Barnija, belog engleskog hrta, udari je direktno u grudi. Zakoračila je niz stepenice i osvrnula se ka vratima svoje kuće. Zar je, zaista, niko ne čeka nigde?

* * *

– Vreme nije plemenito, golubice, da ga možeš zauzdati. Vreme je neumoljivo. Nema čekanja. Nema kolebanja. Nema odustajanja! Čovekov unutrašnji sat, neusklađen s velikim vremenom sveta, staje. Da bismo dosegli svoju svrhu, moramo teći kao jedan tok! – Julija čuje Vitov glas kako joj šapuće odnekud, dok na aerodromu čeka svoj let.

„Naravno! Žena to zna, Vito. Muškarac samo sluti... Ali nisi hteo da me slušaš, kad sam ti to govorila očajnički želeći dete“, viče bezglasno žena sa crnim šeširom na svog mrtvog muža.

Otkad se Vito razboleo, Julija misli o vremenu. Čini joj se da je kakav slučajni posetilac u sopstvenim satima koji se nižu, i teku sasvim odmetnuti od nje. Ne oseća više da im pripada, ni satima, niti bilo čemu. Vreme joj se otelo. I onaj nekad dobro poznat osećaj topline i sigurnosti izmiče joj. Tačno se seća i od kada: kad je pre petnaest godina krenula sa istog ovog mesta u Firencu, da kazni svog muža. Od tada hrli kao nabujala reka, nekud mimo nje. A evo šest i po godina, od kada je konačna nepravda zadesila Vita i nju, drži se obema rukama za davno, kratko vreme pre svega toga. Uzalud. Vito je mrtav i vreme je stalo, sasvim. Zbačena je s broda svog života.

Julija je brodolomnik.

Ipak, Julija očajnički pokušava da ga pokrene i nađe tu jednu sigurnu tačku u vremenu. Dve želje je teraju, želje na koje udovica ne bi trebalo ni da pomišlja: srce majke koje čeka da zakuca u njoj, i žudnja za bezbednom toplinom muškog zagrljaja, od koje je odavno odsečena.

Usred aerodromske zgrade Julija najednom pokušava da se seti natpisa iz stare vojvođanske čarde *Na kraju sveta*, ali

joj ne uspeva. Jasno vidi tu noć, poleglo more zlatnog žita kroz koje su se dovezli do obale reke, sebe s Vitom, dok su ih gostili, dok su se smejali, dok su pevali i nadglasavali jedni druge, svi veseli za velikim stolom, u toploj letnjoj večeri posle jedne davne Vitove izložbe, dok je još bila sasvim mlada. Seća se i oblika slova na tabli. Pokušava da vidi te reči, kao da joj svaki sledeći dah zavisi od njih, dok se čarda u njoj mašti pretvara u veliki drveni brod, vedar od šarenih natpisa, a Vito, ona, razgaljeni gosti i taj prepun sto nad kojim sviraju zažareni muzičari podižu se i kreću da plove noćnim nebom posutim zvezdama. Tako sada vidi to vreme svog života, taj čas. I kao da će se vratiti u ono stanje lakoće, zadovoljstva i lepote samo ako prizove misao o vremenu s te table, misao koja kazuje kako to vreme ne otiče, misao koja otključava mir i, samo ako je se seti tačno, vraća spokoj u srce, grebe po sećanju. Ne uspeva joj. Zaboravila je.

Plaši je vreme, od kada je počelo sve ovo. Ne zna šta bi s njim. Gde god da je, čuje stari sat u svojoj pustoj kući. Kuca i opominje je. Julija ne zna šta više to proketo vreme hoće od nje. Samo je nervira!

– Vreme te uzdiže, kao čudesno zdanje, ako i svoje poraze umeš da pretvoriš u pobede – izgovorio je mnogo stariji Vito dok su stajali u El Džemu, nasred koloseuma izgrađenog od gline i peska punog kristalizovane soli. – Uzalud... Građen je od pogrešnog materijala – gunđa Vito, pa počinje da priča o onom rimskom, slavnijem, ne i lepšem, koji ne nestaje pod prstima posetilaca zakopan u pustinji. – Ako to ne znaš, osipa te, kao ovaj zid od soli... – kazao je toga dana, zagledan nekud u nebo, dok je pustinjsko sunce pržilo nad njima.

Uopšte ga nije razumela. Bila je ubeđena da to govori iz mrzovolje što ga je odvela u Tunis, i naterala da se klimataju po Sahari u prebrzim džipovima, na kamilama koje

vonjaju, u sporim autobusima s bučnim turistima. Kakvo osipanje, život je pred njima! On je to samo kažnjava jer ne voli neudobne predele, mislila je! Stare evropske prestonice i luksuz njihovih urednih, pitomih krajolika Vitov su jedini i poslednji izbor. Pa bi sad da joj presedne ova avantura, na koju ga je jedva nagovorila posle toliko godina!

– Napravili su najlepše od onoga od čega su mogli! – baca mu u lice Julija, i okreće glavu.

– Nije dovoljno, golubice. Samo plemeniti materijali odolevaju. Ovo je hir, igrarija – kliberio se Vito kruneći noktom zid.

Julija je ćutala, želeći da ga kazni...

Žudela je za Istokom, njegovim sporim vremenom zapretnim u istočnjačke tajne, vremenom koje je, iza svake tvrđave, polusrušene zidine ili usred dina, putniku šapatom saopštavalo da je sve moguće i da nema žurbe. Barem ga je tako Julija razumela. Tu kao da niko ni od sebe, ni od drugih nije očekivao naročito. Ali Vito je voleo onaj drugi, zapadnjački svet, u kom se stalno odvijala trka za izvanrednošću, za pobeđivanjem, za prestižom. Zbog Vita, Julija i on živeli su u tom vremenu.

Čak i na razmeđu Istoka i Zapada, u Beogradu, u kom su proživeli svoje, Julija se, pritisnuta velikim očekivanjima koja je njen muž postavio kao cilj, uporno budila s osećanjem da nepovratno kasni negde. I evo je, zakasnila je. Nije tamo gde je najviše želela da bude. Pored svega što je postigla i činila, posle dvadeset godina jurnjave za Vitovom slikom života, šta je dosegla? Da proživi veliku ljubav, da stekne kuću o kakvoj je maštala, da postane uvažena supruga, i na kraju se u jednom danu oprosti od svega toga! Vreme za njihovu decu, za sreću koja raste i buja, za zajedničko trajanje pod stare dane, iscurilo je. Posle svega Julija je protiv svoje volje na početku.

I kako sad pretvoriti poraz u pobjedu?

Od ovog pitanja grči joj se utroba. Sama za svojim stolom, u aerodromskoj zgradi, ponovo pokušava da se seti dana kad su vreme i ona bili prijatelji. Ali, što duže gleda u onu izgubljenu tablu na kraju sveta, na brodu koji plovi nebom, gde još postoji taj netaknuti mir, vidi samo grubu, užurbanu reku putnika oko sebe. Vidi samo prolaznost u njihovom tragu. Vidi sebe i vreme iscrelo u jurnjavi za prividom koji je progutao važnije. Vidi oticanje vedrine i lepote, vidi udaljavanje. Pokušava da se seti i kako je vreme izgledalo u raširenim Vitovim rukama koje su je dočekivale, nekad. Pokušava da prizove taj talas topline iz kog joj je pricala snaga života u grudima. Ne uspeva. Davno je to bilo kad ju je Vito čekao. Ne seća se sreće. Zaboravila ju je.

Jedino gde Julija još jasno vidi sebe jesu prve godine njihovog braka. Vidi kako zanosna i mlada korača, dok je pogledi, zadivljeni ili zavidni, svejedno joj je, prate u stopu. Proteže savršene, duge noge, zanosna, ponosita i nehajna u svom zadovoljstvu. Zna da joj se dive. To je ispunjava. Tajna slast što je pored Vita, slavnog vajara, miljenika nacije, koji voli baš nju, čini da joj život izgleda kao koktel-parti bez kraja. Slast se preliva na sve njene dane, na te godine nalik na proslavu prepunu doteranih, uvaženih ljudi zbog čijih se imena okreću svi, proslavu ispunjenu smehom, pićem i veseljem, za bogatom trpezom nad kojom neprekidno svira muzika, dok plove zajedno kroz uljuljkan topao sumrak. Sve ostalo, što je proživela posle, svi drugi sati, dani i godine, neostvarene želje i nadanja koji su se skupljali u njoj, nadanja bez razrešenja, pa čak i kratka ostvarenja koja su je načas punila ushićenjem, ređaju joj se sada nevažni na tamnoj ploči sećanja. Ostatak života, okreće se ukrug, a poruke nema. Žena sa crnim šeširom gleda u tu izlisanu staru ploču, već

pokvarenu od preslušavanja, i razume samo jedno: život će ići dalje. S njom ili bez nje.

Julija odmahuje glavom. Zna to! Uostalom, zato je tu.

„Samo na aerodromu sopstveno vreme može se nadigrati prividom preleta u drugu vremensku zonu! Ali to je varka, golubice... Varka za obične! Vreme ne postoji jedino za umetnike i ljubavnike. Njima vreme ništa ne može. Oni koji ostavljaju ljubav u svom tragu pobeđuju ga, zauvek“, stižu joj drugačije Vitove reči.

Izgovorene na istom ovom mestu, kad su leteli ko zna kud, praćene su starim smehom njenog muža. Julija se tada smejala, uzneta velikom mišlju svog Vita, golicanjem mlade ljubavi u kojoj je prepoznavala sebe. Sada se sve u njoj pokreće od siline besa.

„U to si hteo da me ubediš! Umetnici i ljubavnici... Nema većeg traga ljubavi na ovom svetu do onog što ga ostavljamo u svojoj deci!“, protresla je glavom pritisknuta spoznajom da je vreme za njen budući život, za materinstvo i ljubav, to veliko delo na koje čeka, gotovo isurelo.

Ovde, na mestu Vitovih i njenih odlazaka, sastanaka, rastanaka, radosnih susreta i tužnih spoznaja, Julija nervozno traži odgovor. Razumeva da leta za povratak u prošlost nema. Neće ga ni biti. Okamenjeno kao Vitove skulpture, vreme prošlo ne može se posetiti, naknadno, da se iz zrelije pameti učini boljim. Ne. A upravo to Julija danas, na aerodromu, i pored sve pameti, pokušava da učini. Svakom svojom mišlju udara na vrata zaključana petnaest godina, poslednja iz vremena sreće.

„Vreme će ti dozvoliti da svratiš u prošlost, kad već moraš, da bi zatvorila krug. Ali nema života među senkama. Probao sam, pre nego što sam tebe sreo, lepotice“, čuje ponovo svoga muža.

Žena pod crnim šeširom stiska šake i mršti se, pa krivi mrtvog Vita i za to osujećenje.

* * *

U galami i užurbanosti, u otvorenom kafeu na aerodromskoj galeriji, najprolaznijem mestu na svetu, žena sa crnim šeširom sedi za metalnim stolom. Glave povijene nad espressom iz koga se izdiže para, deluje kao da je u ovom ogromnom prostoru sasvim sama. Dlanovi su joj položeni na beli blok za skiciranje, kao na kakvu svetinju. Sedi, tako, nepomično. Ni lice joj se ne vidi. Zaklanja ga širok, mek, povijen obod.

„Koliko mi se obradovao, koliko me je ljubio i molio za oproštaj, kad sam se vratila iz Firence, onda...“, misli.

Ugovorila je Vitovu izložbu tamo. Fotografisali su ih, tako zagrljene na aerodromu, za novine, kad se vratila. A šta je ona radila u Firenci? Prevarila ga je, iz osвете!

Trebalo joj je vremena da oprostí to sebi, pošto je oprostíla njemu ono što je zgrešio on. I sad opet ide na isto mesto, da pokuša da pronađe jedinog preostalog muškarca koji pamti njeno telo dok je još bilo mlado, a Julija bila zanosna i vedra, muškarca koji joj se kleo da bi sve učinio da je ima, koji živi dovoljno daleko da je, ako ga nađe i ostane, ništa više neće podsećati na predašnji život i grad iz koga želi da pobjegne. U Beogradu će, ako se vrati, morati da donosi odluke, da trpi, da objašnjava. Moraće da živi. I sve će je zauvek podsećati na Vita koji je u ovom trenutku i mrtav nervira! A tamo... Tamo je moguć beg. Priviće se uz čoveka dovoljno starijeg od sebe da je ne zameni mlađom, dovoljno bogatog da može da joj priušti udobnost i mir, dovoljno iskusnog da će znati da je voli, čoveka uz koga će moći da zбриše sva sećanja i počne, nekako, ispočetka. Zato ga je